

**ОСВЕТЯВАНЕ НА ПРОБЛЕМА ЗА КНИГАТА
 В ТВОРЧЕСТВОТО НА УМБЕРТО ЕКО
 („ИМЕТО НА РОЗАТА” И „ТОВА НЕ Е КРАЯТ НА КНИГИТЕ”)**

Мариета Найдова

**ELUCIDATION OF THE PROBLEM OF THE BOOK IN THE WORK OF UMBERTO ECO
 („The Name of the Rose” and „This is Not the End of the Book”)**

Marieta Naydova

Are presented the sketches from the biography of Umberto Eco and cited some of his memorable thoughts about the reading and the books. It is given the characterization of *The Name of the Rose* by Umberto Eco and his conception of the book.

Key words: Umberto Eco – problem of the book

На Умберто Еко

*Роза вечна и безсмъртна
 си на всички времена –
 от Свети Тома Аквински
 до всяка търсеца душа.
 19.02.2016*

Куманова, А. Роза вечна и безсмъртна / *На Умберто Еко* : Стих. [посветен на кончината на Умберто Еко – 19.02.2016 г., изпратен на семейството на твореца в прев. на англ. ез.]. // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. Александра Куманова : Юбилеен сборник по случай 65 години от основаването на УниБИТ = *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Ariadne's Thread) : Studia in honorem Acad. Prof. Alexandra Kumanova : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. Стоян Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016, с. 7.

*„Човек пише за миналото винаги с поглед в настоящето.”
 Умберто Еко*

През последните 50 години Умберто Еко заема важно място в италианския културен живот, а името му придобива световна известност с изключителния успех на неговите романи и есета „*Името на розата*”, „*Махалото на Фуко*”, „*Пражкото гробище*” и „*Нулев брой*”, „*Тайнственият пламък на кралица Лоана*”, „*Годениците*”, „*Баудолино*”, „*Пет морални есета*”, „*Как се пише дипломна работа*”, „*Това не е краят на книгите*”. Малцина са големите интелектуалци, посветили своите знания на обществото. Затова книгите на Умберто Еко не само ще останат, но и мислите му ще продължават да влияят на хората. Точно това е белегът, който прави интелектуалците големи и вечни.

Целта на настоящата статия е да се фокусира вниманието върху ключови мисли на Умберто Еко, свързани с феномена на книгата. Обект на изследване са книги на Умберто Еко („*Името на розата*” и „*Това не е краят на книгите*”), в които се повдигат важни въпроси за книгата като феномен. Предмет на това изследване е съществуването на феномена *книга* във вижданията на Умберто Еко. Цел на изследването е да се хвърли светлина върху феномена на книгата,

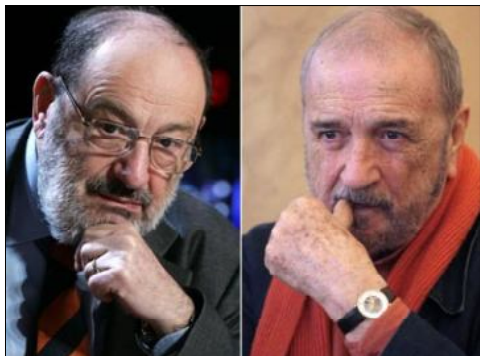
присъстващ в творчеството на Умберто Еко. За достигането на поставената цел се решават следните задачи: 1. Дават се шрихи от биографията на Умберто Еко; 2. Посочват се запомнящи се мисли за четенето и книгите, формулирани от Умберто Еко; 3. Поднася се синтезирана характеристика на „*Името на розата*”; 4. Разкрива се гледището за книгата на Умберто Еко. Методите, използвани в написването на настоящата работа, са: анализът и синтезът; биографичният метод и методът на цитирането. Всички използвани и библиографирани документи са прегледани *de visu*.

В книгата „*Това не е краят на книгите*” се представя разговор между Умберто Еко и Жан-Клод Карриер. Беседата е уникална с дълбочината и обхвата си. Единият е представител на Гутенберговата цивилизация на печатното слово; другият – на антигутенберговата цивилизация. Но и двамата са еднородни, че книгата стои в началото на всички цивилизации. И няма как цивилизован човек да дочака нейния край.

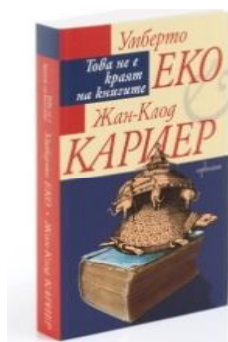
Дълбоко е посланието на беседата между Умберто Еко и Жан-Клод Карриер. Книгата, като приоритетен извор за аргументи и идеи, дава ефективни ракурси

за достъп. И двамата ги води опитът им на библиофили и колекционери на старинни и редки книги.

„Това не е краят на книгите“ е панорама на света от древността до днес, показана през историята на книгата. Творбата е цяла енциклопедия от интересни факти и истории. Има и много истини, понякога болезнени и рядко изричани – за авторите, за книгите им, за писането, за четенето, за образованието, за екранизациите на книги и др. [10, с. 10]

Ил. 1. Умберто Еко Ил. 2. Жан-Клод Кариер

„Това не е краят на книгите“ е забележително издание по силата на посланието си. В него става дума за облика на писменото слово. В творбата трима мъдри мъже са обединили ерудицията и остроумието си. Това са журналистът Жан-Филип дьо Тонак, писателят Умберто Еко и Жан-Клод Кариер, френски писател, сценарист и актьор. В центъра на внимание на тези трима мъже е разговорът им за миналото, настоящето и бъдещето на книгите от хартия [10, с. 8].

Днес дали ще предпочетем да наричаме първите кодекси, появили се около II век, първообрази на книгата, или мислено ще изпратим изобретяването им при по-древните от тях папируси – пред нас книгата е интелектуално-духовно и материално съоразение, което, независимо от многобройните си трансформации, е останало изключително вярно на себе си.

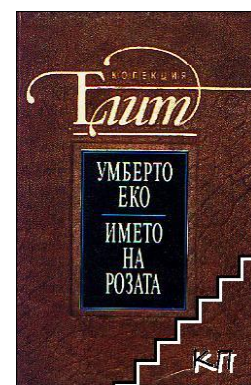
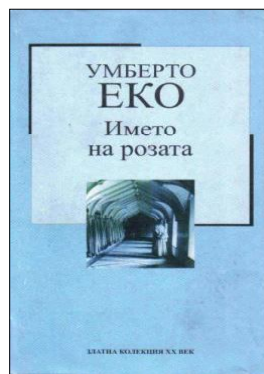
Книгата е като „колело на знанието и въображението“ и не могат да го спрат никакви технологични революции. Книгата е и символ на прогрес и е отра-

жение на онова, което човешкият гений е създал с вдъхновение.

В романа „Името на розата“ има много страници, които представляват иконографски и ерудитски описания на един или друг елемент на средновековната култура.

„Името на розата“ ни насочва към дух на интерпретация, свързан с едно овладяло реалността съзнание, което улавя значенията, излъчвани от нещата и ги подрежда в реч, способна да бъде мост между света и човека.

В „Името на розата“ Умберто Еко определя възможните граници на автентичност на нещата и мислите. Той се стреми да изгради романа едновременно на няколко различни нива на свързаност, придържайки се към представата за средновековния стил, утвърдил се в историята на литературата [12, с. 108].

Единият пласт на романа касае историческия XIV век на Западна Европа като цяло – с неговите манастири, скрипториуми и библиотеки; другият – вечните трансформации на метонимията (гр.: metonymia) – преименуване: обозначаване на предмета или явлението по един от неговите признаци. От трета страна, романът отвежда към идващата от IV в. естегика на учението за смеха на Аристотел (трактата „За смеха“ / „За душата“) през Лукиан и раннохристиянските автори – Хонорий Августодунски, св. Тома Аквински, до руския мислител от XX в. Михаил Бахтин.

Всичко това – на четвърто ниво на обобщение – прави Умберто Еко един от изразителите на философско-естетическата идея на модерната наука за това, че светът е построен като *ризома* (гр.: rhizoma – мрежа, коренище, устроено така, че в него всяка пътечка може да се пресече с друга; няма център; няма периферия; потенциално такава структура е безгранична). Идеята за естествената свързаност на нещата при Умберто Еко е не само на физическо или биологично равнище, но и на историко-културно ниво. Тази ризо-

ма при писателя обхваща в единно мисловно цяло и реалиите на Средновековието, и тези на модерността. Така мисленето на писателя поставя цялата човешка култура – чрез средновековната – в контекста на най-новите достижения на семиотиката и структурализма.

В целия този обширен философски и документален апарат на автора ключова е книгата, в която отсядат идеите, мислите и поривите на човека. Изчезналият в пламъците на Средновековието трактат на Аристотел „За смеха“ (която хипотеза писателят съживява пред нас чрез пресъздаването на пожара в библиотеката, съхраняваща единствения запазен към XIV век препис на този трактат) е жив и днес – чрез романа „Името на розата“, защото чрез цитирането и трактуването във времето на първоизточника този трактат остава за винаги една вечна следа в културата, паметта. Точно поради всичко, тук описвано, романът „Името на розата“ е изследване по знакови системи, и книгата е ключова в тази архитектура.

Биографични щрихи за Умберто ЕКО

Философско-научните области на знанието, на които се посвещава Умберто Еко, са семиотика, лингвистика, естетика и морал.

Умберто Еко е роден на 05.01.1932 г. в Александрия, провинция Пиемонт, Италия. По време на Втората световна война той и майка му Джована живеят в малко планинско село. След войната бъдещият философ и писател следва средновековна философия и литература в Торинския университет. През 1954 г. той се дипломира с работа върху св. Тома Аквински.

През следващите години Умберто Еко работи като културен редактор в държавните радио и телевизия RAI, където се сприятелява с група авангардни художници, музиканти и писатели, които търсят нови форми на литературно и естетично изразяване в руслото на разпростиращия се и върху формите на обществения живот, науката, изкуството и литературата структурализъм.

През 1956 г. бъдещата знаменитост публикува първата си книга – „Il Problema Estetico di San Tommaso“, която е разширение на докторската му дисертация. По същото време той започва да преподава в университета в Торино.

В трактата „Отворената творба“ от 1962 г. излага своята фундаментална теория, че всяка творба се състои от безкраен набор от знаци и заради това е отворена за безброй възможни интерпретации – идея, която ще стане ключова за цялото творчество на Умберто Еко и особено – на романа му „Името на розата“.

След 1964 г. и до края на живота си Умберто Еко преподава в университетите на Флоренция, Болоня, Милано и Париж. През 1971 г. той става професор в Болонския университет – най-стария съществуващ университет в Европа. Сред известните възпитаници на първия средновековен и оцелял до днес център на академизма в Европа са Вилхелм Тирски, Данте Алигиери, Петрарка, папа Сикст IV, Николай Коперник, Бенито Мусолини, Романо Проди и други.

В края на 70-те години на XX в. Умберто Еко е разпознаваем експерт и философ, глава на семиотично-структуралното направление в науката и литературата. През 1980 г. романът му „Името на розата“ е публикуван и преведен на 43 езика, а Умберто Еко става световноизвестен писател и извън академичните среди. От това време е и неговата широко разпространена мисъл, преминаваща като крилата фраза от една негова творба в друга: „На книгите не трябва да се вярва, а трябва да бъдат изследвани. Когато говорим за една книга не бива да се питаме какво ни казва, а какво означава“.

Към 1985 г. Умберто Еко е отличен вече с над 30 титли „Доктор хонорис кауза“ (Doctor honoris causa) на различни университети. Такива научни титли той получава до края на живота си многократно. Ето някои от тях, придобити от различни академични институции по света, като Университета в Одеса (1986), Нова Сорбона (1989), Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (1990), Буенос Айрес (1994), Москва (1998), Берлин (FUB) (1998), Квебек (UQAM) (2000), Йерусалим (2002) и Сиена (2002)... Почетен президент на Международния център по семиотика и когнитивни науки в Университета на Сан Марино и член на Международния форум на UNESCO са само някои от отличията на У. Еко.

Умберто Еко напуска нашия свят на 19.02.2016 г. в Милано, където е и погребан с отдаване на изключителни почести от страна на правителството на Италия и много чуждестранни университети. Журналистът Волдек Голдкорн обобщава: „Има незаменими хора. Умберто Еко със сигурност беше такъв.“ [14, с. 8]

Запомнящи се мисли от Умберто Еко

За процеса на писане:

– „Авторът не трябва да тълкува. Той може да разкаже защо и как е писал. Написах роман, защото изпитах желание да го направя. Мисля, че това е достатъчно основателна причина да се разказва. Човек по природа е разказвач. Откак написах „Името на розата“ пристигат много писма на читатели. Моят роман имаше друго работно заглавие – „Манастирът на престъплението“. Отхвърлих го, защото би насочило вниманието на читателя само към криминалната интрига. Може неоснователно да подведе злочестите купувачи, търсещи истории изпълнени с действие, да се хвърлят на книгата, която би ги разочаровала.“ [4, с. 1];

– „Книгата е крехко същество, което страда от разрухата на времето, страхува се от гризачи и непохватни ръце. Библиотекарят пази книгите не само от човечеството, но също така и от природата и посвещава живота си на войната със силите на забвението.“ [12, с. 6];

– „Осем години употребих, за да напиша тези шестотин страници „Махалото на Фуко“. В романа има три много важни жени. Аз даже се изхитрих като сложих в „Името на розата“ една жена.“ [11, с. 6];

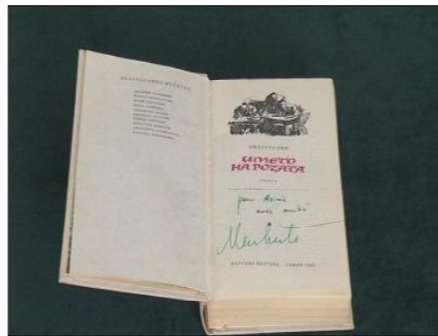
– „... Има нещо, което много ме забавлява – от време на време получавам писмо от критик или читател, в което се казва, че един или друг от моите герои говори прекалено модерни неща. Но във всеки един от тези случаи – и само там – аз действително цитирам текстове от XIV век. **Избрах средните векове по две причини:** Първата /и тя би била достатъчна/ е, че дипломната ми работа се отнасяше за средновековна естетика. Втората причина, е че всички проблеми на модерния запад са се появили през средните векове – съвременните езици, търговските градове и капиталистическата икономика са рожби на средновековното общество.“ [1, с. 7];

– „Средновековието има две лица: Първото е богословското, философското, монашеското, латинското. Това е по-скоро моето, ако се имат предвид романи като „Името на розата“ и „Махалото на Фуко“. Второто лице е това на трубадурите, на селяните, едно присмехулно, войнствено лице, в което се говорят нови езици. Това е Средновековието на „Баудолино.“ [2, с. 6]...

Характеристика на „Името на розата“, дадена от Умберто Еко

Умберто Еко обръща внимание на писмената култура и цивилизация, чрез посланията, които те носят. Той твърди, че и писмената култура, и книгите дават

дълъг живот и разбиране във времето. Класация на най-добрите книги на XX век, съставена чрез проведена през пролетта на 1999 г. анкета от френската верига книжарници „Фнак“ и парижкия вестник „Монд“, показва, че книгите на Умберто Еко са сред най-четените. На базата на предварителен списък от 200 заглавия, съставен от организаторите на анкетата, 17 000 французи отговарят на въпроса „Кои книги са останали в паметта ви?“ с поставения под № 14 роман „Името на розата“.

„Името на розата“ трудно се описва с единно жанрово определение. Романът е като хроника от Средновековието. В него има преплетени криминални сюжетни линии. Книгата също така може да се определи и като исторически разказ за Европа от XIV век. Едновременно с това тя е и теологичен трактат върху различните ереси, разтърсващи тогавашния християнски свят. Романът „Името на розата“ води до размишления върху думата, знака, книгата, текстовете. Любопитно е, че тази уникална творба е наречена още и семиотичен роман. Мнозина определят тази книга и като философски роман, засягащ вечните проблеми за вярата и истината. По този начин и библиотеката от творби на Умберто Еко обхваща сумата от човешки знания, страсти, стремежи, мечти. Тази библиотека се превръща в съоръжение, чрез което човек безпрепятствено пребивава в културите и епохите. Именно в библиотеката от творби на Умберто Еко е скрита тайната за знанието на човечеството от втората половина на XX век и началото на XXI в. Така постепенно, успоредно с пласта на историческо повествование и на интригата, романът „Името на розата“ функционира и като „приложна семиотика“. Този роман е увод към тълкуването и изграждането на култура на разбиране за самата книга като знаков феномен. [3, с. 12]

Романът „Името на розата“ е сложно конструиран като игра на ерудит. Откривайки непознатата вселена на Средновековието, успоредно с това романът ни насочва да мислим за различните аспекти на съвременното. Популярността на „Името на розата“ се дължи и на умението на Умберто Еко да интригува,

установи и задържи различна по интереси аудитория [13, с. 126].

„Проблемът е не да питаш от какво се нуждаят, а да ги променяш..., да създаваш този читател, който искаш за всяка история” [14, с. 4].

Според Масимо Качари, известен италиански литературен критик и писател, начинът на Умберто Еко да обича е чрез *мисълта*: „Пример за това е любовта на Умберто към средновековните традиции, постоянно обогатяващи изкуствата. Никога не е приятно да знаеш, че първият ти роман е най-добрият, най-обичаният, най-четеният. Това нещастие се случи с Еко и той го прие като на шега. Естествено, става дума за „Името на розата”. У Еко има постоянен глад за истории, за детайли, събития, имена и факти. Абсолютно ненаситен слушател и издирвач. Рационален, никога хладен, но винаги разсъждаващ, обмислящ, Еко не е можел да бъде нито безразличен, нито да остави някога безразличен.” [11, с. 8].

Забавлявайки се, Умберто Еко илюстрира чрез словото процеса на познание. Като добър философ той знае, че удоволствието да научиш не е никога толкова силно, както когато се пресекат съмнението и безпокойството. Ето защо неговите романи изобилстват от ризоматични отклонения и отбивания встрани от главното в повествуването, за да станат в крайна сметка най-добрите творби на съвременната философско-информационна картина на света. Техниката на Умберто Еко е блестяща и се състои в това да се направи бестселър, като същевременно на читателя се дава възможността да спре да чете. Това е парадокс, който Умберто Еко иронизира така: „Когато написах „Името на розата”, всички ми казаха, че съм сгрешил, като съм претрупал книгата с толкова фрази на латински, които никой няма да прочете. Това бе и причината, поради която в началото моят френски издател отказа да публикува книгата... [15, с. 12].

Гледището за книгата на Умберто Еко

„Когато предадох докторската си дисертация върху естетиката на Тома от Аквино – много спорна тема, защото по онова време учените вярваха, че в неговите огромни трудове няма естетически размисления, – един човек от изпитната комисия ме обвини в някаква „повествователна заблуда”. Аз, според него, разказвах историята на своето изследване така, сякаш е детективен роман. Възражението бе отправено приятелски и ми подсказа фундаменталната идея, че всички открития в едно изследване трябва да бъдат „разказани” именно по този начин. Във всяка научна книга трябва да има някаква интрига – търсене на някакъв Свят Граал. И мисля, че постигнах това във всичките си по-сетнешни академични трудове”.

Това са думите на самия Умберто Еко, с които той обяснява феномена на своите книги.

„... Да се интересуваш от история означава да правиш ерудирани паралели с настоящето. Признавам, че съм чудовищно старомоден, но все още вярвам също като Цицерон, че *historia magistra vitae*: Историята е учителка на живота”.

Посочената мисъл Умберто Еко дава в интервю на журналистката Лиля Зангане.

Дали книгата наистина ще изчезне поради появата на интернет? Това е въпрос, с който Умберто Еко широко става известен и в интернет пространството. Умберто Еко пише на тази тема много в момент, когато въпросът едва се появява на дневен ред пред съвременната цивилизация. По-късно той не спира да се обръща към тази тема:

„Никой не си дава сметка, че общественото мнение постоянно живее с фикс-идеята, че книгата ще изчезне (или поне журналистите смятат, че техните читатели живеят с тази фикс-идея) и всеки от тях неуморно задава един и същи въпрос. Вариациите на книгата като обект не са променили нито нейната функция, нито „синтаксиса” ѝ от 500 години насам. Книгата е като лъжицата, чука, колелото и длетото. След като човек веднъж ги е изобретил, по-добри със същото име не може да изобрети. Книгата е преминала изпитанието и е трудно да си представим, че за същата цел е възможно да се изобрети нещо по-добро от книгата. Може би тя ще еволюира – например съставните ѝ части ще се променят, може би един ден страниците ѝ няма да са от хартия. Но все пак ще си остане книга.” [10, с. 6]

Жан-Филип дьо Тонак повдига въпроса за вечността на книгите във време, когато динамиката на времето прави избор на други материални носители на информация – високотехнологичните. Последните изглеждат по-ефикасни и по-конкурентноспособни (като дискети и CD-ROM, DVD). Днес можем да четем стари текстове, написани преди пет века, на хартиен носител. Но не можем да разчетем касета или CD-ROM, които са създадени само преди няколко години. С голямата скорост, с която остаряват всички материални носители на информация, сме принудени постоянно да обновяваме работата си и архивиращата техника, а заедно с това и начина си на мислене.

От значение тук е мнението на професор Умберто Еко относно бъдещето на културата и литературата:

„Културата постоянно се адаптира към нови ситуации. Вероятно следващата култура ще бъде различна, но култура и литература ще има. След падането на Римската империя е имало векове на дълбоки трансформации – езикови, политически, религиозни, културни. Тези видове промени днес се случват десет пъти по-бързо. Но ще продължават да

се появяват вълнуващи нови форми и литературата ще оцелее.“ [15, с. 7];

„Всеки писател или художник, всеки музикант е дълбоко загрижен за оцеляването на труда си след собствената му смърт – бе казал Умберто Еко пред „Ню Йорк Таймс“. – В противен случай би бил идиот. Смятате ли, че Рафаел не се е интересувал какво ще стане с картините му, след като умре? Това е другата страна на нормалното човешко желание личността ти да продължи да живее по някакъв начин и това е в основата на всяка религия. Ако се занимавате с някаква творческа дейност, е от огромно значение да изпитвате тази надежда. Ако не се надявате, че работата Ви ще Ви надживее, значи не обичате това, което правите“. [14, с. 8].

Изяснявайки въпроса за книгата в творчеството на Умберто Еко, всъщност най-важното е да се разбере – до какво ще доведе четенето от екрана и как то ще промени стереотипите ни, след като до ден днешен сме чели, разлиствайки страници. Неоспоримо е нашествието на новите информационни технологии в четенето. Днес дигиталната ера налага радикална ревизия на движенията и представите ни, свързани до този момент с писането на ръка. Нова днес е връзката между речта и материалното ѝ превъплъщение в книга. Цивилизацията ни обаче не случайно е обвила книгата с божествения ореол.

Именно в този семантичен кръг от въпроси възниква творчеството на професор Умберто Еко със своето феноменологично отношение към книгата. С магнетизма и запленяващия дух на романа „Името на розата“ писателят вдъхва у читателя идеята да вижда вечния смисъл на книгите, тяхната непроменяща се от технологиите същност.

С развихреното си във времето и пространството въображение романът „Името на розата“ остава в съзнанието като роза – емблема на вечността – в световната библиотека на знанието. Със завладяващо умение Умберто Еко успява да остане в ума на всеки читател, превръщайки го в СВОЙ. Дълбоко верни са думите на италианския премиер Матео Ренци, изречени за Умберто Еко: „Той беше изключителен пример за европейски интелектуалец, обединяващ уникални познания за миналото с неизтощима способност да предвижда бъдещето.“ [18, с. 6].

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Произведения на У. Еко

1. **Еко**, Умберто. Авторът и неговите читатели. Есе. Прев. от англ. Бистра Рушкова. // К у л т у р а, № 50,14 дек. 1990, 1, 7.

2. **Еко**, Умберто. Баудолино: Измислици, които се превръщат в история ... / Прев. от итал. Бояна Петрова. – София : Бард, 2003. – 480 с.

3. **Еко**, Умберто. Името на розата / Прев. от итал. Никола Иванов. – София : Нар. култура, 1985. – 605 с. (Библ. Избрани романи)

4. **Еко**, Умберто. Как написах „Името на розата“ / Прев. от итал. – АБВ, № 24, 25; 13, 20 юни 1989.

5. **Еко**, Умберто. Махалото на Фуко / Прев. от итал. Бояна Петрова. – 2 изд. София : Бард, 2001. – 672 с. [1. изд. 1992].

6. **Еко**, Умберто. Нулев брой. – София : Бард, 2015. – 222 с.

7. **Еко**, Умберто. Островът от предишния ден / Прев. от итал. Толя Радева. – 2 изд. – София : Бард, 2002. – 416 с. [1. изд. 1997].

8. **Еко**, Умберто. Пражкото гробище / Прев. от итал. Стефан Тафров. – София : Бард, 2011. – 464 с.

9. **Еко**, Умберто. Тайнственият пламък на кралица Лоана: Ил. изд. / Прев. Нели Раданова. – София : Бард, 2006. – 463 с.

2. Интервюта на У. Еко

10. **Еко**, Умберто. Умберто – единадесет и половина ... // А н т е н и, № 44, 31 окт. 1990, с. 6.

11. **Еко**, Умберто и др. Това не е край на книгите / Умберто Еко, Жан-Клод Кариер, взел интервюта, предг. Жан-Филип дьо Тонак ; Прев. от фр. ез. – София : Enthusiast, 2010. – 384 с.

3. Литература за У. Еко

12. **Вечните** цитати на Умберто Еко [онлайн]. [прегледан на 12.01.2017]. <<http://epicenter.bg>>. – 6 с.

13. **Знеполски**, Ивайло. Умберто Еко и уханието на розата. – София : Наука и изкуство, 1987. – 147 с.

14. **Сираците** на Умберто Еко [онлайн]. [прегледан на 10.12. 2016]. <<http://www.ploshtadslaveikov.com>>. – 8 с.

15. Умберто **Еко** – Властелинът на Средновековието [онлайн]. [прегледан на 10.11.2016]. <<http://www.liternet.bg>>. – 12 с.

16. Умберто **Еко** и Жан-Клод Кариер : Интернет прави невъзможно „проклятието върху паметта“ [онлайн]. [прегледан на 9.12. 2016]. <http://www.e-vestnik.bg>. – 7 с.

17. Умберто **Еко** за смисъла на културата [онлайн]. [прегледан на 03.02.2017]. <<http://www.pinterest.com>>. – 8 с.

18. Умберто **Еко**, Свърхерудираният [онлайн]. [прегледан на 05.01.2017]. <<http://www.pinterest.com>>. – 6 с.

